

Waarnemingen aan gieren in Senegal

Gerard Ouweneel

Na afloop van een memorabele vaartocht van Nouakchott in Mauritanië via de Banc d'Arguin naar Senegal reisde ons vogelaarclubje op 15 december 1984 van Saint-Louis naar Dakar. Voorzover te determineren noteerden wij de onderweg waargenomen vogels en aantallen. Wat roofvogels betreft somt mijn dagboek op: twintig Witruggieren, 'steeds' Kapgieren, honderden Zwarte Wouwen, twee Visarenden, een Slangenarend en een Roodkopsmelleken. Nú sta ik voor de toen als 'Witruggieren' genoteerde *Gyps*-gieren niet in dat alle exclusief die soort betroffen. Om óók in Afrika een ver weg cirkelende gier vanuit een rijdend voertuig een correcte determinatie toe te kennen is een tweede blik aan te bevelen. Bovendien, van slapen was het tijdens de voorbije reis weinig gekomen...!

Bijna zesendertig jaar later, op 9 februari 2020, reden echtgenote Els, Wim Mullié en ik die route opnieuw, in omgekeerde richting. Vier maanden eerder, bij de promotie van Almut Schlaich in Groningen inzake Grauwe Kiekendieven, hadden wij daar Wim ontmoet. In september 1975 trokken wij samen op in de Dobroedsja in Roemenië. Excursies in zo'n gebied scheppen een band voor altijd en in het Academiegebouw van de Rijksuniversiteit Groningen stonden wij dan ook binnen een mum van tijd de gepasseerde vierenveertig jaar door te nemen. Ruim dertig jaar eerder vestigde Wim zich in West-Afrika waar hij, naast zijn consultancywerk, een gewaardeerde vraagbak, metgezel en pleisterplaats werd voor in West-Afrika actief zijnde ornithologische onderzoekers. Hij nodigde ons uit naar Senegal te komen en zo reden wij die bewuste zondagochtend vanuit Dakar noordwaarts.

De misère waarin de Afrikaanse gieren verkeren was een zaak die bezighield. Daarom besloten wij alles wat wij van hen tijdens de tour zouden zien nauwkeurig te noteren, inclusief aantallen en coördinaten. Trouwens, dat deden wij van alle roofvogels, inclusief trajecttellingen van Zwarte Wouwen, waarvan alle die wij op identiteit controleerden de Afrikaanse vorm *parasitus* betroffen (Geelsnavelwouw). Het 'honderden' van zesendertig jaar eerder ging nog steeds op, met name in en aan randen van bebouwde kommen, met Dakar in de eerste plaats. Dat gold niet voor het wat cryptische 'steeds' uit 1984 voor Kapgieren. In Dakar hadden wij er de vorige dag maar eentje gezien, in de buurt van het abattoir tegenover Technopôle. De tocht van Dakar naar Saint-Louis leverde ook slechts één exemplaar op, maar bracht ten aanzien van de *Gyps*-gieren spektakel. Voorbij Louga waren er, plotseling, rondom tientallen in de lucht. Wim koerste zijn Landcruiser resoluut het terrein in en een heuvel op, vanwaar wij in een depressietje een kadaver zagen liggen, een dode hond, met rondom en daarop gieren en nog meer aan- en afvliegende exemplaren. Bovenop troonde een volwassen Oorgier, de befaamde Lappet-faced Vulture die, mede dankzij zijn volume, onder de samengedromde gieren evident de lakens uitdeelde. Verder een

of twee Witruggieren, wat meer Rüppells Gieren en, terzijde, een tweede Oorgier, een juveniel. De overige tientallen vogels betroffen Vale Gieren.

Foto 1. Volwassen Rüppells Gier in volle vlucht, Senegal, 15 februari 2020 (Foto: Gerard Ouweneel). *Adult Rüppell's Vulture in full flight, Senegal, 15 February 2020.*

Dat verbaasde. Begin deze eeuw werd deze in *Birds of Western Africa* als een zeldzame tot ongewone overwinteraar uit Europa neergezet. In deze gierenclan was hij numeriek veruit de talrijkste. Terwijl ik probeerde zekerheid te krijgen over de code van een geringde Vale Gier en inzicht in de hiërarchie onder de vier soorten gieren op het aas, sloeg Wim aan het tellen, ver weg en dichtbij. Tijdens onze waarnemingsperiode van ruim drie kwartier was het een voortdurend va-et-vient van gieren. Als ringcode kwam uit de bus OU4, witte letter op blauw fond. Op 4 maart meldde Alvaro Camiña dat de bewuste vogel voorjaar 2019 als nestjong was geringd in de kolonie Vale Gieren genaamd 'Aciscar' in de Zuid-Spaanse provincie Cadiz. Daar had hij op 17 mei 2019 de vogel nog op nest gezien. Het was moeilijk en soms onmogelijk alle hoog en verder weg cirkelende gieren met zekerheid te benoemen. Wij noteerden twee Oorgieren,

minder dan tien 10 Witruggen, meer dan tien Rüppells Gieren en voor de rest circa 100 Vale. In ons sas maar beduusd over de tsunamie Vale gingen wij verder. 's Middags zouden we nog twee cirkelende *Gyps*-gieren zien, waarvan eentje zeker een Witrug die wellicht het wegtraject volgde.

De 11e februari reisden wij vanuit Saint-Louis landinwaarts, naar Khelcom. Het werd een gierendag, die aanving met een Kapgier bij een op de weg tot pannenkoek gereden haas. Bij naderend verkeer deed hij een paar stappen opzij. Wat later telden wij bij een platgereden grondeekhoorn vier Kapgieren op de weg en nog eentje in een nabije boom. In de loop van de middag was het opnieuw prijs, bij of rondom een op de weg liggende pizzahaas: vijftien Kapgieren, tien Rüppells en tien Vale Gieren. Aangekomen in Diabel bij onze gastheer Albert Dely Faye wees deze ons op twee door Witruggieren bezette nesten. Met uitzondering van een juveniele Aasgier zagen wij in de volgende dagen geen gieren, ook niet bij kadavers.

Foto 2. Opvliegende Vale Gieren (links) en Kapgier (rechts) van kadaver op weg, Senegal, 11 februari 2020 (Foto: Gerard Ouweneel). *Two Griffon Vultures (left) and one Hooded Vulture (right) at road kill in Senegal, 11 February 2020.*

Valentijnsdag 14 februari werd opnieuw een gierendag. Tot 14:00 hadden we zeventien *Gyps*-gieren gezien, alweer de meeste Vale, ook twee Rüppells en twee Witruggen maar geen Kapgieren. Bij Fadial kwam de apotheose. Weer rondvliegende gieren, exemplaren in boomtoppen en tussen dicht geboomte invallende vogels. Wim stortte de Landcruiser de bush in. Op een door bomen omsloten witte lag het kadaver

van een bokje met erop en -omheen drie Kapgieren, vier Rüppells, een Witruggier en negen Vale. Ook twee Maraboes. Een telling van alle binnen zichtbereik zijnde exemplaren kwam uit op circa vijftig stuks, weer veruit de meeste Vale Gieren. De laatste dagen in en rond Dakar leverden nog enkele Kapgieren op, zij het maximaal drie vogels per dag.

Foto 3. Juveniele Kapgier (let op puntige armpennen), Senegal, 15 februari 2020 (Foto: Gerard Ouweneel). *Juvenile Hooded Vulture, Senegal, 15 February 2020.*

Toen, terug in Dakar, Wim Mullié en ik de gierenbelevissen evalueerden kregen wij heel wat te bepeinen. Het aantal Kapgieren was geen schaduw van dat van 1984. Tijdens onze trip hadden Vale Gieren de gierenscene gedomineerd. Later mailde Wim een rapport over een vlucht van 113 exemplaren die in november 2019 boven de Djoudj was gezien en waarvan werd gesteld dat qua aantal dit een première was voor Senegal. Vale Gieren zijn incidentele maar altijd uiterst zeldzame broedvogels in Marokko. Dus de exemplaren die kennelijk steeds meer in Senegal komen opdagen moeten afkomstig zijn uit Europa, waar ze op het Iberisch schiereiland en in mediterraan Frankrijk als broedvogel toenamen.

Bij Gibraltar zag ik in april 1972 vanuit Afrika Vale Gieren de Straat richting Europa oversteken. Alvaro Camiña mailde mij dat de eerste meldingen van Vale Gier uit Senegal en Gambia midden jaren zeventig loskwamen. Volgens hem beliep de Spaanse broedpopulatie toen circa 3000 paren. Hij voegde hieraan toe dat het Iberische broedbestand thans 40.800 paren omvat, dus ruimschoots tienmaal zoveel

als 45 jaar geleden. Het zijn volgens Camiña in de eerste plaats jonge gieren die gaan zwerven, waarbij ruwweg 50% van die categorie over de Straat Afrika binnentrekt. Gelet op de grote toename is het daarom begrijpelijk dat 's winters Vale Gieren de gierenscene in Senegal domineren. Of er ook 's zomers verblijven kon Camiña niet zeggen. Maar, zo mailde hij: 'Dan zijn er geen vogelaars'. Desgevraagd meldde hij dat de voedselbeschikbaarheid op het Iberisch schiereiland niets heeft te maken met het dispersiegedrag.

Wim Mullié met zijn decennialange Senegalese ervaring verklaarde dat zo'n 20-30 jaar geleden een typische gierencompositie rond een karkas bestond uit 70-80% Afrikaanse Witruggieren, 15-20% Rüppells, 5-10% Kapgieren en dan nog enkele Oorgieren. Dat is nu dus grondig veranderd. Wim en ik vroegen ons af of de in Senegal hun heil zoekende Vale Gieren geen karig bestaan leiden. Want door auto's van de weg gejaagde Vale Gieren die daar proberen van het minikadavertje van een grondeekhoorn wat aas af te punniken duiden niet op een vetpot.

Vale Gieren zijn forser dan Witruggen en wij stelden vast dat daar waar ze zich gezamenlijk aan aas tegoed deden, op het kadaver de Vale domineerden. Heeft dat consequenties, zeker bij een schaarse voedselbeschikbaarheid? En dan ook vragen over de positie van de Rüppells Gier, waarvan tegenwoordig geregeld enkele vogels met de Vale over de Straat van Gibraltar meekomen en waarvan op het Iberisch schiereiland hybridisatiepogingen met de Vale zijn waargenomen. Hoe dan ook, de West-Afrikaanse gierenscene is grondig aan het veranderen. Het feit dat de VCF, de Vulture Conservation Foundation, op 5 maart 2020 bekendmaakte dat er in voorbije dagen bijna dode 1000 gieren gevonden waren in Guinea-Bissau onderstreept wat er op het spel staat. Het betrof bijna alle Kapgieren. BirdLife meldde ook gecrepeerde Kapgieren in Gambia. Dit ter illustratie hoezeer de Afrikaanse gieren in een crisis verkeren.

Literatuur

- Anonymus 2019. Du Djoudj au Djeuss: 113 plus 67 vautours fauves peut-être un record pour le Sénégal.
- Anonymus 2020. Nearly 1.000 vultures found dead in Guinea Bissau. Vulture Conservation Organization, 5 maart 2020.
- Borrow N. & Demey R. 2001. Birds of Western Africa. Christopher Helm. Londen.
- Dijkse A. & Ouwenel G. 2019. Birding in Gambia twintig jaar later. Website Dutch Birding.
- MaghrebOrnitho 2014. Vultures of Northwest Africa. A complete list. Report.
- Moreno-Opo R., Trujillano A. & Margalida A. 2020. Larger size and older age confer competitive advantage: dominance hierarchy within European vulture guild. Scientific Reports 10, Article 2430.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam, glo@xs4all.nl